

PLURALIZAM USTAVNIH VREDNOTA: KONSTITUIRANJE SOCIJALNOG TRŽIŠNOG GOSPODARSTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

PLURALISM OF CONSTITUTIONAL VALUES: CONSTITUTING SOCIAL MARKET ECONOMY IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Valentino Kuzelj¹
Domeniko Kvartuč²

DOI: <https://doi.org/10.31410/EMAN.2021.499>

Sažetak: U radu se ističe značaj pripadnosti koncepta socijalne države, načela socijalne pravde i jednakosti te poduzetničke i tržišne slobode hrvatskom ustavnom identitetu za konstituiranje socijalnog tržišnog gospodarstva kao jedinog prihvatljivog oblika odvijanja tržišnih odnosa u Republici Hrvatskoj. Dodatno, iznosi se teza kako je sadržaj ustavnih načela oporezivanja, iako ona još nisu izrijekom potvrđena dijelom ustavnog identiteta, implicitno uveden u red vječnih načela hrvatskog Ustava kroz zahtjeve proizišle iz koncepta socijalne države te načela socijalne pravde i jednakosti. Pritom se ukazuje na potrebu opetovanog potvrđivanja predanosti hrvatskih građana socijalnim vrijednostima Ustava izborom socijalnih (redistributivnih) politika kroz rezultate demokratskog izbornog procesa.

Ključne riječi: Socijalna država, Socijalna pravda, Jednakost, Ustavni identitet, Redistribucija.

Abstract: Departing from the fact that the welfare state concept, principles of social justice and equality, and entrepreneurial and market freedoms make an integral part of the Croatian constitutional identity, the paper emphasizes the importance of the development for the institution of a social market economy (as the only acceptable form of market relations in Croatia). The central thesis of the paper is that the content of the constitutional principles of taxation, although not yet explicitly confirmed as part of the constitutional identity, stands implicit in the eternal principles of the Croatian Constitution via requirements that arise from the concept of welfare state and the principles of social justice and equality. Additionally, the authors point out a need to reaffirm the Croatian citizens' commitment to the social values of the Constitution by choosing social (redistributive) policies through the democratic electoral process.

Keywords: Social state, Social justice, Equality, Constitutional identity, Redistribution.

1. UVOD

Svrha ustava pronalazi se u uspostavi fundacijskih vrednota novouspostavljenoga poretka, a „[z]a moderni se ustav ta načela mogu izravno uvidjeti. To su valjanost ljudskih prava, načelo demokracije, pravne i socijalne države (...)“. Tako „moderni ustav donosi prethodne odluke o institucijskome ustroju, valjanosti ljudskih prava i o ciljevima zajednice te time unaprijed utvrđuje minimalni konsenzus koji ne može stalno iznova – a ponekad i lakomisleno – biti stavljan na raspolaganje“ (Vorländer, 2001: 55-56). Tako su u hrvatskom ustavnom trenutku građani uspostavili neovisnu, demokratsku i socijalnu Republiku te su time stvoreni preduvjeti konstituiranja

¹ Student Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg Republike Hrvatske 14, Zagreb, Hrvatska

² Student Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Ul. Ivana Lučića 3, Zagreb, Hrvatska

socijalnog tržišnog gospodarstva. S time na umu, u drugom se poglavlju institucionalizacija zahtjeva proizišlih iz koncepta socijalne države u Republici Hrvatskoj (u nastavku: RH) dokazuje kroz pripadnost socijalne države, socijalne pravde i jednakosti hrvatskom ustavnom identitetu i konstituiranje socijalnog tržišnog gospodarstva kao jedinog prihvatljivog ekonomskog modela u suvremenoj hrvatskoj državi. U trećem se poglavlju postavlja teza kako su ustavna načela opozivanja, iako u praksi Ustavnog suda Republike Hrvatske (u nastavku: USRH) još nisu *eksplícite* prepoznata kao dio hrvatskog ustavnog identiteta, posredno uvedena u red nepromjenjivih (vječnih) normi Ustava Republike Hrvatske (u nastavku: URH) kroz zahtjeve za redistribucijom proizišle iz koncepta socijalne države te načela socijalne pravde i jednakosti. U zaključku se ističe potreba opetovane potvrde tih, u ustavnom trenutku definiranih, vječnih ustavnih načela izborom socijalnih i redistributivnih politika kroz rezultat demokratskog izbornog procesa.

2. PLURALIZAM USTAVNIH VREDNOTA: KONSTITUIRANJE SOCIJALNOG TRŽIŠNOG GOSPODARSTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Isprva se valja zagledati u ustavnu podlogu mjera socijalne sigurnosti u RH. USRH (2011, t. 28.) je u svojoj praksi potvrdio kako URH „kao temeljni pravni akt hrvatske države, nije vriednosno neutralan“. Iz čl. 3., kojeg hrvatski ustavotvorac postulira kao polazišnu točku pri tumačenju ustavnih odredbi, proizlazi pluralizam vrednota čija (potencijalna) sukobljenost svjedoči predanost demokraciji i vladavini prava kao temeljima državne zajednice zasnovane na imperativu ostvarenja ljudskog dostojanstva. Štoviše, konstituirajući RH kao demokratsku i socijalnu državu (URH, čl. 1., st. 1.) ustavotvorac svjedoči vlastito uvjerenje o isprepletenosti i nerazdvoljivosti individualne i socijalne slobode. USRH je u svojoj praksi potvrdio normativni karakter koncepta socijalne države i načela socijalne pravde (Cindori, Kuzelj, 2019: 834-835) te istaknuo fundamentalnu povezanost osiguranja minimuma ekonomskog blagostanja s mogućnošću ostvarenja života dostojnog čovjeka (Petrić, 2020: 125). U tom kontekstu valja promatrati zahtjeve proizišle iz načela jednakosti kao jedne od temeljnih ustavnih vrednota (URH, čl. 3.), čime URH nadilazi sferu filozofskog ideala formalne jednakosti pred zakonom, prepoznajući potrebu ispravljanja perzistirajuće supstancijalne nejednakosti (o dihotomiji načela jednakosti ogleđanoj kroz rascjep između ideala formalne jednakosti i stvarnosti supstancijalne nejednakosti vidi Kostadinov, 2009). Tako shvaćen pojam jednakosti zahtijeva, *inter alia*, i osiguranje materijalne osnove participaciji u društvenom i političkom poretku.

Iz međuodnosa triju najviših vrednota (socijalne pravde, jednakosti i slobode, URH, čl. 3.), moguće je iščitati zahtjev za redistribucijom društvenih dobara, inherentno sadržan u konceptu socijalne države, koji smjera nivelaciji socijalnih nejednakosti. Takav je zahtjev po svojoj naravi egalitaran, u smislu da tumači jednakost „kao jednakost u potrebama i u dostupnosti njihova zadovoljavanja“, iz čega „slijedi zahtjev za nivelacijom, koja implicira preraspodjelu“ (Veljak, 2011: 59). Ipak, ne valja se složiti s daljnjim tumačenjem preraspodjele kako ju vidi Veljak (2011: 59-60), implicirajući da će nakon nivelacije svi „imati jednako, a budući da se dane potrebe ne mogu zadovoljiti u optimalnom obliku, neke će potrebe ostati nezadovoljene“ te kako „egalitistička nivelacija ide i dalje (...) te vodi (...) duhovnoj i intelektualnoj nivelaciji“. Takvo shvaćanje valja odlučno odbaciti s obzirom da se hrvatski ustavotvorac nedvojbeno opredijelio konceptu ispravljanja ekstremnih nejednakosti i osiguranja minimuma sredstava za ostvarenje dostojnog života. Upravo iz pluralizma ustavnih vrednota proizlazi zabrana nivelacije u razmjerima koji bi doveli do apsolutnog materijalnog izjednačavanja i negiranja slobode razvoja ljudske osobe, ali i poduzetničke i tržišne slobode (URH, čl. 49., st. 1.). Stoga se valja nedvojbeno složiti s tvrdnjom

kako URH „već početno kroz čl. 3. izlaže jasnu arhitekturu svojih jamstava (...) Tih jedanaest jamstava postavlja se na položaj aksioma ustavne građevine koja se mora tumačiti na način koji ozbiljuje te vrhovne vrednote“ te kako, *inter alia*, „upravo čl. 3.“ predstavlja „temelj hrvatskog ‘ustavnog identiteta’, tj. nepromjenjivu ‘savjest’ našeg Ustava“ (Horvat Vuković, 2015: 489-490). Usprkos tome što URH *eksplicite* ne navodi vlastite odredbe koje se imaju smatrati nepromjenjivima (tzv. klauzule vječnosti), valja se složiti da, iako pojedini ustav ne identificira nepovredivu srž ustavnoga poretka, „pokušat će ju zaštititi upravo stoga što predstavlja njegov identitet“ te kako „ništa ne sprječava ustavne suce da promijene vlastitu jurisprudenciju i proglase se ovlaštenima zaštititi ustavni identitet“ (Kostadinov, 2012: 16).

Donošenje URH 1990. godine i uspostava demokratskoga ustavnoga poretka predstavlja prekretnicu za privrednu djelatnost, određujući poduzetničku i tržišnu slobodu temeljem gospodarskog ustroja RH (URH, čl. 49., st. 1.). Pritom tako zajamčenu slobodu poduzetništva ne valja promatrati izolirano od ostalih ustavnih odredbi iz Glave III. URH koja, uređujući gospodarska, socijalna i kulturna prava, neizravno definira uvjete odvijanja slobodnoga poduzetništva. Posebno valja imati na umu jamstvo prava vlasništva (URH, čl. 48., st. 1.) koje predstavlja *sine qua non* funkcioniranju tržišnih odnosa. S time u vezi, iako poduzetnička sloboda nije izrijekom uvrštena među najviše vrednote ustavnoga poretka, valja smatrati kako je njezina povezanost s jamstvom nepovredivosti vlasništva (URH, čl. 3.) *implicito* uvodi među aksiome ustavne građevine sadržane u čl. 3. (Kušan i Petrović, 2018: 255-256). Značaj slobodnog poduzetništva naglašava ustavnosudska praksa, potvrđujući odredbu o poduzetničkoj i tržišnoj slobodi (URH, čl. 49., st. 1.) dijelom nepovredive srži hrvatskog ustava, tzv. ustavnog identiteta: „Ono čini okvir unutar kojega se moraju tumačiti Ustavom definirani državni ciljevi i unutar kojega se ti državni ciljevi moraju zakonski razrađivati radi provođenja državnih zadaća“ (USRH, 2015, t. 43.-43.1.). Pritom se ne radi o uzdizanju tržišne slobode u svojem izvornom, viktorijsko-liberalnom obličju, u red nepromjenjivih (vječnih) ustavnih načela, već o konstituiranju socijalnog tržišnog gospodarstva kao jedinog mogućeg ekonomskog ustroja demokratske i socijalne Republike definirane čl. 1., st. 1. URH. Stoga, USRH ne uvodi poduzetničku i tržišnu slobodu u hrvatski ustavni identitet zasebno. Naprotiv, prepoznajući pluralitet ustavnih vrednota, dijelom ustavnog identiteta proglašava čl. 49., st. 1., koji se „uvijek mora sagledavati zajedno s člankom 3. Ustava“. Stoga bi bilo pogrešno iščitavati poduzetničku i tržišnu slobodu dijelom ustavnog identiteta, bez svijesti o nužnosti njihova korektiva koja proizlazi iz načela socijalne pravde i jednakosti sadržanih u čl. 3.

Valja napomenuti kako je u svojoj praksi USRH (2013, t. 3.) i čl. 1. te čl. 3. URH detektirao dijelom ustavnog identiteta, deklarirajući time jamstvo njihove „ustavne vječnosti“. Stoga konstituiranje ekonomskog ustroja RH kao socijalnog tržišnog gospodarstva proizlazi iz same nepromjenjive srži URH te je jedino rješenje na koje je hrvatski ustavotvorac pristao. Tako shvaćena sloboda poduzetništva, uparena s načelima jednakosti, slobode i socijalne pravde kao izrazom socijalnog ustava, ne znači napuštanje načela tržišnosti. Naprotiv, evidentno je kako državno interferiranje u tržišnu funkciju ne smjera urušavanju slobodnoga tržišta, već njegovu korektivnu u svrhu očuvanja demokracije. Pritom slobodno tržište ne treba poistovjećivati s neograničenim tržištem (neo)liberalnog kapitalizma. Umjesto toga, slobodno tržište u ustavnoj, demokratskoj i socijalnoj državi valja smatrati krajnjim izrazom (socijalne) slobode i jednakosti. Pritom pripadnost navedenih odredbi ustavnom identitetu svjedoči institucionalizaciju socijalne države i socijalnog tržišnog gospodarstva, s obzirom da njihova konstitucionalizacija predstavlja ustavni izbor hrvatskih građana izražen u ustavnom trenutku pri uspostavi ustavnopravnoga poretka RH (detaljnije o pojmovima „ustavni trenutak“ i „ustavni izbor“ vidi Smerdel, 2013: 22-24).

S obzirom na nedvojbenu nemogućnost ostvarenja egalitarizma u opisanom obliku apsolutne nivelacije hrvatskih građana, a što proizlazi iz temeljnog izbora hrvatskog ustavotvorca, valja se zagledati u sadržaj redistributivne naravi koncepta socijalne države, koja je dodatno konkretizirana poustavljenjem aksioma hrvatskog porezno-pravnoga sustava (URH, čl. 51.).

3. INSTITUCIONALIZACIJA ZAHTJEVA ZA REDISTRIBUCIJOM

Suvremena su društva suočena s paradoksom rastućih zahtjeva građana za boljim i brojnijim javnim (socijalnim) uslugama te istovremenim otporom elektorata povećanju poreza u svrhu njihova financiranja. Navedeno proizlazi iz kontradikcije sadržane u samoj biti kapitalističke države dobrobiti koja mora pospješiti akumulaciju kapitala, istovremeno provodeći (socijalne i redistributivne) programe i politike namijenjene legitimaciji kapitalističkoga poretka. Stoga se ključnim za konačnu distribuciju dohotka, potrošnju i pristup esencijalnim uslugama ističe način ubiranja poreza i njihove potrošnje (Farnsworth i Irving, 2019: 329-330). Pritom je današnja razina sredstava potrebnih za financiranje mjera socijalne države (države blagostanja) ishod stoljetnog razvoja socijalnih programa i politika, a čije je proširenje posljedica djelovanja dvaju faktora: proširenja spektra socijalnih prava te porasta populacije korisnika socijalnih usluga. Opseg i način njihova financiranja te mehanizmi (re)distribucije sredstava omogućuju uvid u razinu solidarnosti u pozadini društvenog ugovora pojedine socijalne države (Morel i Palme, 2019: 467-468). Proizlazi neporeciva važnost uređenja poreznog sustava, ne tek kao preduvjeta realizaciji tako postuliranih temeljnih društvenih vrijednosti (financiranja socijalnih usluga), već kao samog sredstva njihova ostvarenja (redistributivni učinak poreza). Richard Titmuss upozorio je na tendenciju zanemarivanja pogodnosti (potencijalno) sadržanih u samom poreznom sustavu, sugerirajući termin „fiskalne dobrobiti“ (engl. *fiscal welfare*), kao alternativu pojmu „države blagostanja“ (engl. *the welfare state*), s obzirom da potonji potiče usko shvaćanje utjecaja mjera kolektivne intervencije s ciljem zadovoljenja potreba pojedinaca i širih društvenih interesa. Razlikovanje dvaju pojmova proizlazi iz činjenice da, prema ustaljenom shvaćanju socijalnih mjera, fiskalne pogodnosti i olakšice dostupne kroz sustav oporezivanja dohotka nisu tretirane kao izdaci za socijalne usluge, iako iznos tako „uštedenog“ poreza predstavlja *de facto* transferno plaćanje (Sinfield, 2019: 23-24), postignuto drugačijom administrativnom metodom, naime, izuzimanjem (dijela) dohotka od porezne obveze, radije nego direktnim transferom proračunskih sredstava građanima.

Stoga se javlja potreba modificiranja zahtjeva proizišlih iz načela jednakosti te se ono ne zaustavlja na nužnosti (apsolutne) jednakosti pred zakonom. Suprotno, suvremeno shvaćanje ustavnog zahtjeva načela jednakosti podrazumijeva prepoznavanje supstancijalnih razlika među „pred zakonom jednakim“ građanima te uz imperativ ostvarenja formalne (pravne) jednakosti ističe nužnost postizanja supstancijalne (stvarne) jednakosti. Tako shvaćeno načelo jednakosti u fiskalnim pitanjima, ističe Kostadinov (2009: 2), nije apsolutno i bezuvjetno već se, u skladu s viđenjem francuskog Ustavnog vijeća, „ustavni sudac ograničava ustavnim standardom koji je usmjeren na ispitivanje cilja kome zakonodavac teži. Ustavno vijeće tumači da načelo jednakosti nije prepreka ako zakonodavac odluči davati fiskalne povlastice, pod uvjetom da propisivanje temelji na *objektivnim* i *racionalnim* kriterijima u funkciji istaknutog zakonskog cilja (...) jasno je da ustavni sudac daje veliku normativnu slobodu djelovanja zakonodavcu za intervenciju na poreznom području“. U tom smislu valja smatrati kako iz zahtjeva socijalne države i socijalne pravde evidentno proizlazi legitimnost socijalnog cilja pri uređenju fiskalnih povlastica određenim kategorijama građana s ciljem ispravljanja (ekstremnih) ekonomskih nejednakosti. U kontekstu modernih socijalnih država, koje ne smjeraju pružanju milosrđa već uspostavi supstancijalne jednakosti i opće solidarnosti, porezni sustav više ne počiva isključivo na fiskalnom cilju ubiranja proračunskih

sredstava, već teži ostvarenju socijalne pravednosti i na prihodovnoj strani državnog proračuna (Cindori, Kuzelj, 2018: 482). S tog je gledišta pravo propisivanja poreza i uređenja poreznog sustava moguće okarakterizirati najvažnijim ovlaštenjem (zakonodavne) vlasti, uzimajući u obzir da, uz to što porezni prihodi čine preduvjet ostvarenju ostalih aktivnosti države, sami porezi imaju nezanemariv utjecaj na ponašanje građana (poreznih obveznika). Stoga zahtjev za ograničenjem poreznog suvereniteta legislative valja smatrati „maksimom ustavne demokracije“ (Barker, 2006: 1). Iz tog razloga hrvatski ustavotvorac određuje „pravo proračunskog odlučivanja prerogativom zakonodavne vlasti... te dužnost svakoga pridonositi podmirenju javnih troškova, istovremeno (...) ograničavajući [zakonodavca, *op. a.*] poustavljenjem socijalno-političkih načela oporezivanja te odredbom o sudjelovanju u podmirenju javnih izdataka sukladno s ekonomskim mogućnostima“, pri čemu „[n]avedeno svjedoči da legitimitet porezne politike ne proizlazi tek iz ustavnog ovlaštenja uređenja poreznog sustava, već iz njegove pravednosti i socijalne osjetljivosti“ (Cindori, Kuzelj, 2018: 482). Poustavljenjem načela plaćanja poreza sukladno ekonomskoj snazi poreznog obveznika (URH, čl. 51., st. 1.) konstitucionaliziran je zahtjev za ostvarenjem vertikalne pravednosti, dok iz načela porezne jednakosti (URH, čl. 51., st. 2.) proizlazi važnost poštovanja horizontalne pravednosti u oporezivanju (Arbutina, 2012: 1287). Time je potvrđen redistributivan karakter hrvatskog porezno-pravnoga sustava. Iako iz prakse USRH (2009, t. 15.3.) proizlazi nemogućnost ustavnosudske (pr)ocjene progresivnosti poreznih stopa izravnih poreza (s obzirom na nedostatak eksplicitne ustavne odredbe o načelu progresivnosti poreznog sustava), valja podsjetiti kako utvrđivanje progresivnih stopa izravnih poreza (poglavito poreza na dohodak) ne predstavlja jedini način ostvarenja načela progresivnosti te kako je unutar poreznog sustava zakonodavcu na raspolaganju niz drugih instrumenata pogodnih njegovoj realizaciji. Imajući na umu zahtjeve socijalne države (URH, čl. 1., st. 1.), socijalne pravde (URH, čl. 3.) i socijalno-političkih načela oporezivanja (URH, čl. 51.), proizlazi da „[n]e treba posezati za pretjeranim ustavnosudskim aktivizmom kako bi se izveo zaključak da je zahtjev za progresivnim poreznim sustavom *implicit* sadržan u navedenim načelima“ (Kuzelj, 2020: 472).

Iako USRH dosad nije potvrdio aksiome hrvatskog porezno-pravnoga sustava sadržane u čl. 51. URH dijelom hrvatskog ustavnog identiteta, valja smatrati da je njihov sadržaj već uvršten u red vječnih načela koja tvore nepromjenjivu srž hrvatskog Ustava. Pri argumentaciji iznesene teze valja poći od jedinstvenog njemačkog doprinosa shvaćanju jednakosti u sferi oporezivanja, proizišlog iz prisustva određenih fundamentalnih zahtjeva sadržanih u Temeljnem zakonu SR Njemačke (u nastavku: TZ) poput osnovnog prava ljudskog dostojanstva (TZ, čl. 1., st. 1.). Usprkos nedostatku eksplicitne odredbe o konkretnim zahtjevima u pogledu oporezivanja, s obzirom na temeljno određnje SR Njemačke kao socijalne države (TZ, čl. 20., st. 1.) i najveću važnost nepovredivosti ljudskog dostojanstva (TZ, čl. 1., st. 1.), u judikaturi njemačkog Saveznog ustavnog suda izveden je zahtjev za uvažavanjem tzv. „poreznog minimuma egzistencije“ koji treba biti izuzet iz porezne osnovice pri oporezivanju prihoda poreznih obveznika. Iz dužnosti države na osiguranje minimalnih uvjeta „za egzistenciju u skladu s ljudskim dostojanstvom putem socijalnih davanja“ (Desens, 2018: 162) proizlazi dužnost oporezivanja obveznika sukladno načelu ekonomske snage, uz izuzimanje određenog iznosa od porezne obveze poreza na dohodak (koji mora biti dostatan za podmirenje osnovnih potreba za život dostojan čovjeka). Važnost utvrđivanja takvog osnovnog osobnog odbitka proizlazi iz nelogičnosti situacije u kojoj bi država isprva putem poreza umanjila prihode građana ispod razine egzistencijalnog minimuma, kako bi im ta sredstva (ispunjavajući zahtjev osiguranja minimuma egzistencije proizišao iz klauzule socijalne države) ponovno osigurala u obliku socijalne pomoći (Barker, 2006: 41-43; Desens, 2018: 162-163). Jednako kako je zahtjev za plaćanjem poreza sukladno ekonomskoj snazi u judikaturi njemačkog Saveznog ustavnog suda izveden iz zahtjeva socijalne države u pogledu osiguranja minimuma egzistencije za ostvarenje ljudskog dostojanstva,

razumno je tvrditi da su i u hrvatskom kontekstu zahtjevi za ostvarenjem vertikalne pravednosti (URH, čl. 51., st. 1.) te horizontalne pravednosti (URH, čl. 51., st. 2.) u oporezivanju sadržani u biti koncepta socijalne države (URH, čl. 1., st. 1.), načela socijalne pravde i jednakosti (URH, čl. 3.) S obzirom na važnost koju socijalna pravda kao sastavni dio koncepta socijalne države ima pri ostvarenju ljudskog dostojanstva te činjenicu da su čl. 1. i čl. 3. URH u praksi USRH potvrđeni dijelom hrvatskog ustavnog identiteta, moguće je tvrditi da je materijalna supstanca (sadržaj) načela oporezivanja iz čl. 51. posredno uvedena u red ustavno-identitetskih odrednica hrvatskog Ustava. S obzirom da ustavni identitet predstavlja samu srž ustavnoga poretka, on nije tek dio pozitivnog prava, već kao skup temeljnih društvenih normi koje stoje na pijedestalu ustavnih vrijednosti i tvore bit onoga što RH kao ustavna država jest, osvjeđuje institucionalnu stabilizaciju socijalne države i pravde u srži hrvatskoga ustavnopravnoga poretka i svijesti hrvatskih građana (koji su ih, djelujući u svojstvu ustavotvorca, učinili dijelom nepromjenjive srži Ustava).

4. ZAKLJUČAK

Imajući na umu *supra* izneseno, valja nedvojbeno utvrditi: socijalna država i pravda te jednakost i redistributivna pravednost ukorijenjene su u samoj biti moderne hrvatske države, jer „[t]eško je, naime, vidjeti kako bi suvremena razvijena društva (...) mogla uopće postojati, a da za pretežnu većinu stanovništva nisu stvoreni uvjeti neophodne materijalne i socijalne sigurnosti. A teško je, ujedno, vidjeti kako bi se ti uvjeti mogli osigurati autonomnom djelatnošću svakog pojedinca na tržištu, s obzirom na jake selektivne tendencije ugrađene u tržišni mehanizam koje izdvajaju tržišno uspješnu manjinu od većine ostalih“ (Pusić, 1996: 214). Pritom te fundamentalne ustavne vrijednosti predstavljaju temelj pri konstituiranju socijalnog tržišnog gospodarstva kao jedinog mogućeg oblika odvijanja tržišnih odnosa u suvremenoj RH. Naposljetku, preostaje podsjetiti kako „[p]remda normativna snaga ustava djelomice proizlazi iz čina samoga ustavotvorstva, mnogo je više rezultat suglasnosti i priznanja koje dobiva u dugom vremenskom razdoblju... [p]otrebnost mu je stalna suglasnost želi li biti valjanim i nakon konstitucijske faze“ (Vorländer, 2001: 58). Stoga valja ukazati na potrebu opetovane potvrde (izborom socijalno osjetljivih i redistributivnih javnih politika) jednom institucionaliziranih vrijednosti socijalne države i pravde, odlukama o poželjnoj razini redistribucije donesenim kroz rezultate izbornih procesa. Stoga ohrabruju rezultati istraživanja Blažić i Štambuk (2019: 635) u kojem je „hipoteza da građani podržavaju redistributivan porezni sustav čvrsto potvrđena“. Stavovi o pojedinim poreznim rješenjima povezani su s demografskim karakteristikama i podrškom redistributivnom načelu, a hrvatski građani podržavaju širok spektar nefiskalnih ciljeva poreznog sustava (Blažić i Štambuk, 2019).

ZAHVALA

Autori posebno zahvaljuju doc. dr. sc. Ani Horvat Vuković s Katedre za ustavno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na vrijednim komentarima i sugestijama.

REFERENCE

- Arbutina, H. (2012). Ustavna i nadnacionalna ograničenja ovlaštenja na oporezivanje. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 62(5-6), 1283-1322.
- Barker, W. B. (2006). The Three Faces of Equality: Constitutional Requirements in Taxation. *Case Western Reserve Law Review*, 57(1), 1-53.
- Blažić, H., Štambuk, A. (2019). Citizens' View on Taxation in a Post-transition Country: The Case of Croatia. *Društvena istraživanja*, 28(4), 627-646.

- Cindori, S., Kuzelj, V. (2018). Socijalni aspekt kriznoga poreza: fiskalni instrument ili devijacija poreznog sustava?. *Ekonomska misao i praksa*, 27(2), 479-502.
- Cindori, S., Kuzelj, V. (2019). Exemplis discimus: Reafirmacija vrijednosti i redefinicija sadržaja socijalne države u novom stoljeću. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 40(2), 823-843.
- Desens, M. (2018). Ustavnopravne granice poreznog prava u Njemačkoj. U: M. Tadić (Ur.). *Porezno pravo i ustavno sudstvo* (str. 155-167.). Sarajevo: Ustavni sud Bosne i Hercegovine.
- Farnsworth, K., Irving, Z. (2019). Fiscal crisis, financial crisis and the fragile welfare state. U: B. Greve (Ur.). *Routledge Handbook of the Welfare State, Second Edition* (str. 329-339.). Abingdon; New York: Routledge.
- Horvat Vuković, A. (2015). "U ime ustava" – materijalne granice promjene ustava. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 65(3-4), 481-503.
- Kostadinov, B. (2009). Ustavno sudovanje u Europi i ustavni Janus - načelo jednakosti. *Hrvatska pravna revija*, 9(10), 1-3.
- Kostadinov, B. (2012). Constitutional Identity. *Iustinianus Primus Law Review*, 3(1), 1-22.
- Kušan, L., Petrović, S. (2018). Ustavna jamstva i gospodarski ustroj Republike Hrvatske (o poduzetničkoj i tržišnoj slobodi i pravu vlasništva). *Zagrebačka pravna revija*, 7(3), 255-276.
- Kuzelj, V. (2020). Komplementarnost ustavnopravnih i društvenih odrednica porezne pravednosti u Republici Hrvatskoj. U: V. Bevanda, (Ur.). *EMAN 2020 Conference Proceedings* (str. 469-475.). Beograd: Association of Economists and Managers of the Balkan etc.
- Morel, N., Palme, J. (2019). Financing the welfare state and the politics of taxation. U: B. Greve, (Ur.). *Routledge Handbook of the Welfare State, Second Edition* (str. 467-476.). Abingdon; New York: Routledge.
- Petrić, D. (2020). The Concept of "Dignity" in Jurisprudence of the Croatian Constitutional Court: A European Perspective. *Pravni vjesnik*, 36(2), 101-142.
- Pusić, E. (1996). Uvjeti institucionalne stabilizacije socijalne države. *Revija za socijalnu politiku*, 3(3), 201-216.
- Sinfield, A. (2019). Fiscal welfare. U: B. Greve (Ur.). *Routledge Handbook of the Welfare State, Second Edition* (str. 23-33). Abingdon; New York: Routledge.
- Smerdel, B. (2013). *Ustavno uređenje europske Hrvatske*. Zagreb: Narodne novine.
- Temeljni zakon SR Njemačke – Constitution of Germany 1949 (rev. 2014), https://www.constitute-project.org/constitution/German_Federal_Republic_2014?lang=en (28. prosinca 2020.).
- Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine br. 85/10 – pročišćeni tekst i 05/14 – Odluka Ustavnog suda br. SuP-O-1/2014 od 14. siječnja 2014.
- USRH (2009). Odluka i rješenje br. U-IP-3820/2009, U-IP-3826/2009 i dr. od 17. studenoga 2009.
- USRH (2011). Odluka br. U-I-3597/2010 i dr. od 29. srpnja 2011.
- USRH (2013). Upozorenje br. U-VIIR-5292/2013 od 28. listopada 2013.
- USRH (2015). Odluka br. U-VIIR-1158/2015 od 21. travnja 2015.
- Veljak, L. (2011). Jednakost bez slobode ili jednakost bez pravednosti?. *Filozofska istraživanja*, 31(1), 57-63.
- Vorländer, H. (2001). Ustav kao simbol i instrument. *Politička misao*, 38(4), 53-61.